

протоієрей Юрій МИЦИК*
archpriest Yuri MYTSYK**

ORCID.org/0000-0003-1580-1284

Інна ТАРАСЕНКО***

Inna TARASENKO****

ORCID.org/0000-0003-1019-9749

УДК 2 (271)

DOI: 10.35332/2411-4677.2025.25.25

ДЕСЯТЬ ЛИСТІВ ПРОФ. Л. БІЛЕЦЬКОГО ДО МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ОГІЄНКА)

TEN LETTERS FROM PROFESSOR LEONID BILETSKY TO METROPOLITAN HILARION (OHIENKO)

Під час наукового стажування у архівосховищах Канади у 1999, 2004 і 2015 рр. ми працювали зокрема в архіві консисторії Української Православної Церкви в Канаді (Вінніпег) з документами фонду митрополита Іларіона (Огієнка) (1882–1972). За результатами цих архівних пошуків нами було видано частину кореспонденції митрополита [1]. Пізніше було підготовлено до друку другий том його епістолярної спадщини, але через брак фінансування він майже 10 років залишається в

В статті розглянуто частину листування митрополита Іларіона (Огієнка), яка стосується кореспонденції з відомим українським професором-філологом Леонідом Білецьким у 20-х роках ХХ ст. і вперше публікуються ці листи, виявлені в архіві консисторії Української Православної Церкви у Канаді (Вінніпег). Це дозволяє частково заповнити прогалину в джерельній базі огієнкознавства, оскільки архів митрополита двічі зазнавав нищення у 1920 і 1944 рр. Ці листи проливають

* Доктор історичних наук, професор, професор кафедри церковно-практичних дисциплін Київської православної богословської академії, головний науковий співробітник відділу Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, заслужений діяч науки і техніки України.

** Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Ecclesiastical Practical Disciplines of the Kyiv Orthodox Theological Academy, Chief Researcher of the Department of the Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies NAS of Ukraine.

*** Кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України.

**** Candidate of Historical Sciences, researcher of the Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies NAS of Ukraine.

рукопису. Тому доводиться актуалізувати цю спадщину шляхом її публікації в статтях. І тут збірники КПБА дають можливість реалізувати це завдання, тим більше, що матеріали вміщені в них [2] одразу знаходять своїх зацікавлених читачів, насамперед викладачів і студентів даного вишу.

Цього разу ми уводимо до наукового обігу 10 листів Леоніда Білецького до митрополита Іларіона. Власне Огієнко був тоді ще світською людиною, міністром освіти і сповідань УНР, першим ректором Українського державного університету (УДУ) в Кам'янці-Подільському і саме як до міністра і ректора звертався до нього Білецький і більшість адресатів 20-х рр. ХХ ст.

Якщо ім'я митрополита Іларіона добре відомо і не потребує рекомендацій, то постать видатного українського вченого-філолога Леоніда Білецького (1882–1955) є маловідомою в сучасній Україні. Між тим він був видатним вченим, у 1918–1920 рр. доцентом УДУ (Українського Державного Університету) – першого українського вишу УНР, редактором щоденної газети «Життя Поділля». З приходом більшовиків у Кам'янець-Подільський Білецький ув'язнювався ними, але зумів видостатися з лабет ЧК і емігрувати (Польща, Чехословаччина, Канада), відігравав важливу роль в науковому житті української еміграції та діаспори: професор Української Господарської Академії в Подебрадах, ректор Високого Педагогічного Інституту ім. Драгома-

світло на зв'язки Огієнка ще як міністра сповідань УНР з видатним вченим, викладачем Українського Державного Університету Кам'янці-Подільському – першим вишем УНР. Ці листи повніше розкривають діяльність І. Огієнка як міністра освіти та сповідань УНР, складні умови його життя на еміграції, як власне і всіх втікачів від більшовицьких каральних органів, його релігійність і прагнення перекласти Святе Письмо українською мовою.

Ключові слова: Православна Церква, еміграція, УДУ, філологія, листи.

The article examines part of Metropolitan Hilarion (Ohienko)'s correspondence with the renowned Ukrainian philologist Leonid Biletsky in the 1920s. These letters, discovered in the archives of the Consistory of the Ukrainian Orthodox Church in Canada (Winnipeg). This allows us to partially fill the gap in the source base of Ohienko studies, since the metropolitan's archive was destroyed twice, in 1920 and 1944. These letters shed light on Ohienko's ties, while he was still Minister of Confessions of the Ukrainian People's Republic, with an outstanding scholar and lecturer at the Ukrainian State University in Kamianets-Podilskyi, the first university of the Ukrainian People's Republic. These letters provide a more complete picture of I. Ohienko's activities as Minister of Education and Confessions of the Ukrainian People's Republic, the difficult conditions of his life in exile, as

нова в Празі, в 1948–1952 рр. президент Української Вільної Академії Наук (УВАН). Через це і те, що його праці в галузі української філології нерідко суперечили совєцькому офіціозу, в СРСР заборонявся не тільки науковий доробок Білецького, а навіть сама згадка його імені.

Практично всі листи Білецького до Огієнка були написані у 1920–1924 рр., тобто в перші часи перебування обох кореспондентів в еміграції (Польща). Три листа не мають датування, але правдоподібно були написані в цей же період. Всі вони є автографами. Ще один короткий лист був написаний у першій половині 20-х рр. ХХ ст. Білецьким разом з Миколою Вороним. Ми цього листа тут не наводимо, бо він був раніше нами опублікований [3]. Відзначимо тільки, що його автори клопоталися у Огієнка про матеріальну допомогу для Михайла Корчинського, про особу якого йдеться у коментарі. Тут скажемо кілька слів про М. Вороного (1876–1938), який був відомим поетом, прозаїком, драматургом, режисером, актором, а головне – громадсько-політичним діячем, одним з засновників Центральної Ради. У 1921 р. він емігрував до Польщі, але в 1926 р. повернувся в УРСР, де був заарештований у 1934 р., а у 1938 р. розстріляний. Додамо, що творчість Вороного чи не найповніше досліджувалася саме Білецьким.

Листи Білецького, які наводяться нижче, мають цінність вже тому, що стосуються 20-х рр. ХХ ст., а цей період слабо представлений документами митрополита. Нагадаємо, що архів митрополита Іларіона через його вимушені еміграції у 1920 та 1944 рр. зазнавав великих втрат. Частина листів стосується університетських справ і є важливим джерелом до історії УДУ, про який радянська історіографія воліла промовчати [4]. Власне перший лист (від 2.10.1920 р.) був написаний Білецьким, коли він ще був у Кам'янці-Подільському, і адресований Огієнку, коли той виїхав разом з армією УНР в Польщу. Білецький докладно описує стан УДУ після приходу більшовиків і зокрема його бібліотеки та опрацьованих ним матеріалів. Водночас він повідомляє про перші арешти викладачів, свій порятунок, перші грабунки червоних, але і про те, що навчальний процес в УДУ продовжується, незважаючи на всі труднощі. Другий лист від 8.12.1920 р. був написаний Білецьким зі Львова, який перебував тоді під владою Польщі. У ньому йшлося про неможливість виконати прохання Огієнка щодо комплекту Записок НТШ (потрібних Огієнку для

was the case for all those who fled from the Bolshevik punitive authorities, his religiosity, and his desire to translate the Holy Scriptures into Ukrainian.

Keywords: *Orthodox Church, emigration, USU, philology, letters.*

написання праці про мову українських дум). Водночас Білецький коротко повідомляв про долі викладачів УДУ, тривожився за свою дружину, яка лишилася в Кам'янці-Подільському. Тему книжок для Огієнка продовжує лист № 3, написаний на наступному тижні, і лист № 4 (перший у 1921 р.). З'являються дані щодо наукових планів самого Білецького і традиційна й болюча тема українських емігрантів- тяжкий матеріальний стан. Цікавим є лист № 5, в котрому йдеться про перевезення частини книжок УДУ до Львова, але вони застрягли у Чорткові. До цього листа додавалася копія послання Білецького до Василя Біднова щодо тяганини з його паспортом. У листі № 6 йдеться про «куплення богослужбових книжок» для Огієнка, пошуки помешкання для нього у Львові, плани відкриття українського університету у тому ж Львові (цей план не був здійснений у міжвоєнній Польщі і навіть в Австро-Угорщині, незважаючи на всі зусилля української громадськості). Наступний лист крім звичного сюжету про книги містить дані щодо непорозуміння між обома професорами через паспорт для Білецького, за який обіцяв клопотатися М. Корчинський, але не виконав обіцяного.

Далі йдуть три недатовані лист Білецького. Перший з них вірогідно був написаний на початку 1924 р., а йдеться у ньому про Шевченківські роковини, тобто 110-ту річницю з дня народження. порушується питання і про матеріальну допомогу професору Йосипу Пеленському (1879–1957) – українському історику і мистецтвознавцю, а разом з цим і всім викладачам УДУ, які лишилися в УРСР. Йшлося і про публікацію статті Білецького. Про його тяжкий матеріальний стан та безробіття йдеться у лист № 9. Тут же переказуються відомості щодо репресій в Кам'янці-Подільському, які зачепили й викладачів УДУ. Лист № 10 можливо був написаний у 1924 р., тобто в час, коли Білецький працював у Празі й Подебрадах. Він передає запрошення Огієнку стати директором «української національної бібліотеки, яка засновується чехами». Хоча директором її Огієнко не став, але цікавою є сама пропозиція.

В додатку наводиться лист Огієнка до Британського Біблійного Товариства від 6.06.1921 р. (з Тарнова). Це організація (Британське та Іноземне Біблійне товариство) є неконфесійним біблійним товариством зі статусом благодійної організації, яке займається поширенням Біблії та її перекладом на різні мови світу. Засноване 1804 року у Великій Британії, проте згодом поширило свою діяльність на інші держави. Лист же красномовно свідчить про глибоку релігійність Огієнка, його прагнення

прислужитися Церкві й українському народові перекладом Біблії на українську мову. В листі він аргументовано показав необхідність такого перекладу, існування заснованої в Україні ще у 1919 р. Комісії з перекладу Св. Письма на українську мову й наявність людей, котрі здатні виконати такий переклад, вказує на реальні терміни виконання перекладу (півтора року). Характерно, що Огієнко підписався під листом як ректор УДУ.

Таким чином вищенаведені листи Л. Білецького до І. Огієнка проливають додаткове світло на його перші роки обох професорів в еміграції, на діяльність УДУ і тому заслуговують на публікацію. Тексти листів передаються нами в цілому за авторським правописом і тільки в деяких випадках скоригувати відповідно сучасних норм: так слово «більшости» передано як «більшості», згідно з сучасним українським правописом.

1. Листування митрополита Іларіона (Огієнка). – К., 2005. – 566 с.
2. Прикладом цього є стаття: о. Юрій Мицик. Головний капелану українського війська – міністру сповідань УНР (о. Павло Пашчевський – Івану Огієнко) // «Православ'я в Україні». – К., 2018. – С. 413–431.
3. Тарасенко І. З листів митрополита Іларіона (Огієнка) // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Науковий збірник. Серія філологічна. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. XIII. – С.331.
4. Лише в самостійній Україні був надрукований цикл статей О. М. Завальнюка, присвячений УДУ. Див. напр.: Завальнюк О. Кам'янець-Подільський університет 1918–1920 рр. в історії освіти України // Освіта, наука і культура Хмельниччини (до 85-річчя утворення Хмельницької області): матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 20 вересня 2022 р. – Хмельницький: ХГПА, 2022. С.137–146; Завальнюк О. Ректорський статус Івана Огієнка (1918–1920 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: зб. за підсумками звіт. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. [Електр. ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. Вип. 22. С.27–29; Завальнюк О. Проблема харчування учасників освітнього процесу в Кам'янець-Подільському українському університеті (1918–1920 рр.) // Поділля і Південно-Східна Волинь: матеріальна та духовна культура краю: матеріали І всеукр. між-дисц. науково-практ. конференції (м. Хмельницький, 12 квітня 2024 р.). Хмельницький: ХГПА, 2024. Вип. I. С. 129–145; Завальнюк О. З історії Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету// Етнічна історія народів Європи. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 68–73.

1. Lystuvannia mytropolity Ilariona (Ohienka). – K., 2005. – 566 s.
2. Prykladom tsoho ye stattia: o. Yurii Mytsyk. Holovnyi kapelanu ukrainskoho viiska – ministru spovidan UNR (o. Pavlo Pashchevskyi – Ivanu Ohienko) // «Pravoslavia v Ukraini». – K., 2018. – S. 413–431.

3. Tarasenko I. Z lystiv mytropolyta Ilariona (Ohiiienka) // Ivan Ohiiienko i suchasna nauka ta osvita. Naukovyi zbirnyk. Seriiia filolohichna. – Kamianets-Podilskyi, 2016. – Vyp. XIII. – S.331.
4. Lyshe v samostiinii Ukraini buv nadrukovanyi tsykl statei O. M. Zavalniuka, prysviachenyi UDU. Dyv. napr.: Zavalniuk O. Kamianets-Podilskyi universytet 1918–1920 rr. v istorii osvity Ukrainy // Osvita, nauka i kultura Khmelnychchyny (do 85-richchia utvorennia Khmelnytskoi oblasti): materialy vseukrainskoi nauk.-prakt. konferentsii) (m. Khmelnytskyi, 20 veresnia 2022 r. – Khmelnytskyi: KhHPA, 2022. S.137–146; Zavalniuk O. Rektorskyi status Ivana Ohiiienka (1918–1920 rr.) // Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohiiienka: zb. za pidsumkamy zvit. nauk. konf. vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv. [Elektr. resurs]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podil. nats. un-t im. I. Ohiiienka, 2023. Vyp. 22. S.27–29; Zavalniuk O. Problema kharchuvannia uchasnykiv osvitnoho protsesu v Kamianets-Podilskomu ukrainskomu universyteti (1918–1920 rr.) // Podillia i Pivdenno-Skhidna Volyn: materialna ta dukhovna kultura kraiu: materialy I vseukr. mizhdysts. naukovy-prakt. konferentsii (m. Khmelnytskyi, 12 kvitnia 2024 r.). Khmelnytskyi: KhHPA, 2024. Vyp. I. S. 129–145; Zavalniuk O. Z istorii Kamianets-Podilskoho Derzhavnoho Ukrainskoho Universytetu // Etnichna istoriia narodiv Yevropy. – K., 2000. – Vyp. 6. – S. 68–73.

* * *

№ 1

1920, жовтня 2.

«Дорогий Іване Івановичу!

Всі Ваші побажання, що до Вашої бібліотеки та опрацьованих Вами матеріалів даремні, бо все це в цілості й сохраннысти переходується в маленькій кімнатці, що коло бібліотеки фундаментальної. Та й речі Ваші всі теж в сохраннысти. Не ручаюсь лише за речі, що були у Вашому помешканню, бо ключі від нього були у Куцаня, який службу у нас оставив і поїхав до Київа і лише перед від'їздом передав їх Гаєвському. Трусів в університеті не було завдяки тому, що комісаром був Волянський. Він багато поміг університетові в цьому. Лише спочатку вступу радянської влади товарищі заходили до Університету чим-небудь пожититись і Куцань їх першим ділом заводив до Вашого помешкання; із тих шаф, що стояли у Вашій гостиній пропали речі всі, але хто взяв чи «товариші», чи Куцань, нам невідомо.

Університет не дуже потерпів: забрали лише увесь папір. З університетського персонального складу заарештовано було Бачинського Леоніда й Шмалькевича; Бачинський Сергій утік;

Бачинського Л. випущено, а Шмалькевича вивезено. Про мене було серед комуністів багато розмов, але завдяки Волянському та іншим студ[ентам], що мене попереджували, я переховувався й тим спас себе від небезпеки. Кошмарне було життя. Тепер я розумію, що значить переховуватись і бути в небезпеці

Хмари минули й ми повернулись до життя попереднього. З понеділка 4 жовтня починаємо вже паралельно лекції, цей попередній тиждень йшли вступні лекції на нашій факультеті: Гаєвського, Русової (педагогіка), Поля (німецька мова), Прахова (юдаїзм), Костюра (французька мова) із скандалом. Можливо, що факультет буде мати розмову про її недопущення до викладання лекцій.

Коні, на жаль, пропали, пропав екіпаж і площадка. Цей факт зробив неприємне вражіння на університетський академічний та службовий персонал. Це між іншим. Трудно все описувати, краще було б все розказати. Особливо про життя Університету під більшовиками.

Якби провести нашу смету на три місяці. Живемо без грошей. За вересень місяць видаємо лише половину утримання. А грошей немає ні у кого; дорожнеча велика.

Ми пришлемо Вам ті кошториси, що були виготовлені раніш.

Бажаю Вам всього кращого з повагою Л[еонід] Білецький.

2/X 1920 р.».

(Автограф)

№ 2

1920, грудня 8.

«Високоповажний Іване Івановичу!

Ваше бажання мати у себе комплект видань Наукового Товариства я передав Дорошенкові, і він мені сказав слідуюче:

Недавно він отримав листа від Зайцева, який просить цей комплект вислати до Варшави. З цим Дорошенко звернувся до д-ра Щурата за дозволом, бо фактично він відає всіма справами Науков[ого] Т-ва. Д-р Щурат висловив небажання посилати комплект записок та інших видань до Варшави, бо Зайцев може з Варшави виїхати і тоді невідомо в чії руки попаде це цінне видання. Те ж саме він думає й про Тарнов, коли Уряд УНР Тарнов покине. Моє переконання, що так д. Щурат думає через те, що Наукове Т-ство зараз дуже й дуже в скрутному матеріальному стані. Останній № Записок зараз в друкарні і не має за що його викупити, немає за що купити паперу на друк своїх видань. Єдиний капітал зараз у Т-ва це його видання. Отже, якби чи Міністерство Освіти, чи що інше або окремі

особи заплатили за видання, они (?) б моментально були б вислані. Для Уряду УНР це не великі гроші, а для Товариства це єдині грошові ресурси. Таке моє переконання. Ще друга моя гадка така, якби Ви, Іване Івановичу звернулися до д-ра Щурата безпосередньо про присилку видань до Тарнова, то я думав би, що він прислав би, бо Дорошенко до видань Товариства немає ніякого відношення. Це добре, що Ви пишете працю про мову дум, але це дуже й дуже широка тема, бо думи повстали в різню добу нашої історії та на різних теренах нашої території. Отже це було б ціла розвідка про історію нашої мови та її діалектологія. Це так я думаю, а зрештою я не знаю.

Мене ні на хвилину не покидає думка, що в Кам'янці робить дружина моя і яка її доля. Зараз це кардинальне питання мого життя, на яке відповіді я не годен дати. Де зараз В.О. Біднов? Де інші товариші із Університету?

Отримав відповідь, що заарештовано Хведорова, і се дуже зробиться тяжко. А тут «Вперед» пускає всякі інсинуації про УНР. Сьогодні подає відомість, що заарештовано польською владою А. Ніковського та А. Саліковського. Лише такими інсинуаціями та брехнями й живе, а з-за цього душа неспокійна. Іване Івановичу попросіть Петра Івановича аби прискорив мої відпустити та командировку із платнею та щоб одкомандирував мені скорше платню, бо скоро я покладу зуби на полицю, бо не буде за що пускати їх в роботу. Гроші вже на ісході і мені загрожує новий бойкот з боку мого харчового апарату.

Останнє моє прохання: коли Ваша ласка може як-небудь і хто-небудь буде пробиратися до Кам'янця, то одно я хочу передати через п. Гаєвську до моєї дружини, аби вона не хвилювалася за мене і знала, що я у Львові живу і займаюсь наукою.

Крім того нагадайте, Іване Івановичу, М. Корчинському, що я жду від нього закордонного паспорту з візою. Нехай не забуде, що я родився 1882 року 5 червня у с. Литвинівці Липовецького пов[іту] на Київщині. Буду за все це Вас щиро дякувати. А Вас прошу напишіть до д-ра Щурата і Ви напевно від нього отримаєте комплект видань Наук. Т-ва.

Прошу передати щирий привіт Домні Даниловні. Як я завидую Вам, що Ваша дружина при Вас, а моє серце кровлю обкипає, коли згадаю про свою дружину, яка може там десь поневіряється, а може й ще гірше... Страшно й подумати!

До побачення з повагою до Вас Л[еонід] Білецький

8/XII 1920 р.».

(Автограф)

№ 3

1920, грудня 19.

«Високоповажний і дорогий Іване Івановичу!

Чеського словника я не знайшов. Словника Грінченка шукав і не знайшов. З бібліотеки Наук[ового] Тов[ариства] не видали, бо взагалі словники як підручники не видають. Мені треба було Уманця і його мені з бібліотеки не дали. Просив приватних осіб. Теж не дали, бо сказали, що цей словник мусить бути у кожного із них під руками.

Далі, щодо Ваших книжок, то сьогодні я був у Крип'якевича, у нього ні одної із зазначених Вами книжок Ваших не знайшлося. Завтра 20 буду у Гнатюка [і] Свінціцького, коли будуть, то перед цим(?) (розмите чорнило – Ю.А., І.Т.) Мені привезіть гроші й справжній заграничний паспорт, який обіцяв мені приготувати Корчинський.

В Університеті я одержував 44. 000 карб. Але по закону в річній командировці отримується жалування в 1 ½ рази більше і за пів року наперед.

Тяжко мені чекати кожного місяця, коли міністерство наподається (?) прислати.

Поки що все. Бувайте здорові з повагою до Вас Л[еонід] Білецький

19/XII 1920 р.».

(Автограф)

№ 4

1921, січня 21.

«Високоповажаний Іване Івановичу!

Посилаю Вам Ваш «Курс истории укр[аинского] языка» Гнатюк згодився позичити, припинивши писати свою працю, але просив, щоб Ви скоро повернули. Правда він зазначив, що коли він у кого знайде другий екземпляр, то тоді можна тримати її довше. Отже моє тепер завдання відшукати у кого неб[удь] другий екземпляр для Гнатюка. Д-р Гнатюк в останні часи був дуже хорий, лише тепер він потрохи встає з ліжка; з хати давно вже не виходить.

«Иноземных елементів» не можу знайти ніде. Моя праця посувається досить швидко; але я працюю не над тим, з приводу чого я ще з Кам'янця збирався до Львова. Знаєте, тут є науковий цербер в особі д-ра Щурата, «д-р Бесервісер», як його влучно назвав Франко ще в 1898 р. Всі знають добре, що-неб[удь], а він знає все і то «ліпше» всіх. Отже цей вчений працює над

«всім»: Шевченко, Котляревський, Куліш і так до без кінця, годі що-небудь відшукати в бібліотеці Наук. Т-ва все це в померк (?) д-ра Щурата. А раз що-небудь там, то не вигризеш звідти й зубами. Мені треба було про Котляревського одну статтю 1875 р., я пішов до Щурата й попросив лише на два дні, щоб проконспектувати її. На руки не дав, а сказав що пришле і другий місяць проходить, книжки не прислав. Тоді я мусів покинути цю тему, перейти до другої. Про одне що-небудь ціле писати розвідку трудно, бо немає матеріалів всіх в бібліотеці: у кого-неб[удь] на руках. Таким чином моя розвідка буде складатися з кількох праць (3-4), об'єднанні однією ідеєю, щоб не втрачала суцільний характер. Зараз кінчаю про літературну історію трагедоком[едію] «Владимір» Ф. Прокоповича по 6 спискам.

Почав таку ж літературну історію народної пісні про покритку, що втратила дитину. Через неділі дві буде готова; остання пісня налічує понад п'ятдесят варіантів українських, до 40 варіантів польських, кілька варіантів має чеських, словацьких, словінських і німецьких; отже дуже цікаво прослідити первісне джерело її походження. До сього часу мені варіанти показують, що повстала пісня на Україні. Це буде досить велика студія. Після цього переходжу до питання про літературну історію думи про трьох братів, що втекли із Азова. Вже почав збирати варіанти, яких налічується до 20. Далі, коли скінчу і коли праця буде дуже великою, то приєднаю до чогось, ще літературну історію в українській літер[атурі] XIX ст. тема «Москаль-чарівник» як в літературі, так і в казці. Це дуже широка тема і трудна. Матеріал мною майже зібраний.

Як бачите, Іване Івановичу, дурно не скажу, а «чорну» підготовчу працю провів велику. Мета праці, крім певних наукових висновків, має більше методологічне значіння; показати – як треба працювати над текстом не лише літературного твору, але й народної пісні. Праця, коли закінчу, буде називатись: «Студії історико-літературні». Ось Вам маленьке справоздання про мою наукову працю у Львові.

Дякую за гроші. Може Ви мені напишете, скільки мені приходить марок у місяць, то я б тоді знав чи я зможу віддати Вам 5000 марок за один місяць чи за два. Вибачте, що до цього часу не віддав. Самі бачите, що цього часу ніяк не зміг. Якби були не прислані гроші, то не знаю що було. Вже почав було переходити на чужий хліб, а це дуже тяжко на чужому хлібіві серед чужих людей, погодували б з тиждень, а там сказали б – годі.

Вітаю Вас з дочкою: нехай буде здорова й велика росте. Гнатюк мені сказав, що коли Вам які-небудь книжки потрібні, то він може дати зі своєї бібліотеки.

Бувайте здорові з повагою до Вас Л[еонід] Білецький

21/I 1921 р.».

(Автограф)

№ 5

1921, січня 25.

«Копія!

Вельмиповажний Іване Івановичу!

Ще місяців півтора тому назад я писав до Чорткова до начальника двірця про книжки Кам'янецького Університету і получив зараз відповідь, що дійсно, такі пакунки з книжками є і що коли я пришлю до нього квиток багажний або реверс, що ті книжки до Чорткова вислав я, то він ті книжки перешле назад туди, куди я йому вкажу. Квитка я не мав, бо він залишився у бібліот[кар] Ясінського, який посилав коні й Харькова студ[ента] за книжками, але тоді через кордон не перепустили. Отже я послав реверс, завірений бібліотекарем Наукового Т-ва Дорошенком і пр[иват]-доц[ентом] Гірняком з проханням, аби начальник двірця переслав книжки до Львова, де у Гірняка вони б переховувались. З того часу пройшов вже місяць і відповіді на це я не одержую ніякої. Для мене ясно, що туди треба поїхати. Але на жаль я не маю відповідних документів, по яким би я міг їздити по залізниці і зокрема до Чорткова. Маючи це на увазі, я дуже просив Корчинського аби він як мій добрий знайомий і як служачий Мініст[ерства] Закорд[онних] Справ зробив розпорядження про заготовлення мені закордонного паспорту; це було діло ще в 20-х числах листопада 1920 р.

В кінці листопада я мав відомості, що паспорт для мене готовий. Після того чекаю два місяці і мені паспорта не присилають. Чотири рази я писав Корчинському, останній раз передавав через Мазепу листа до нього й до проф. Біднова з тим аби Мазепа заніс листа до Корчинського на дім і від нього безпосередньо отримав для мене паспорт і привіз до Львова. На дому Корчинського була відповідь, що Михайло Агафонович Корчинський поїхав до Відня, тоді як я маю певні відомости, що він до Відня не їздив. Писав про паспорт я і Вам і проф. Біднову (Совенка, пр[иват]-доц[ентом] Чайковського, Лащенка, Міцюка, Мазепу останній раз знов Лащенка, знов в Совенка і Москвичова) на це відповіді не маю ніякої. Лише Лащенко оце на днях повідомив

мене, що перед кількома днями Корчинський передав паспорт «колам» проф. Біднова. Мабуть Совенко взяв у Корчинського і передав для висилки мені по пошті Магалецькому або проф. Біднову. Вже тиждень чекаю, але не отримую нічого. Пишу Вам це, Іване Івановичу, як ректору і додаю до цього коли книжки Університету на двірці «Чортків» пропадуть, то я з себе за це складаю всяку відповідальність. Такої байдужості, не кажу вже про те, що байдужість ця виявляється до мене особисто, але байдужості іншої службової чи якої другої, я не бачив відколи живу на світі та логічно мислю. Бо якби я міг сам їздити, то я б не просив нікого, приїхав би і взяв, що мені потрібно, а то без документа далеко не заїду.

Копію цього листа я посилаю до проф. Біднова, а другу копію залишаю у себе для представлення до Правління Кам'янець-Подільського Університету.

З повагою до Вас Л[еонід] Білецький 25/І. [1]921 р.

Ваші листи, Василю Олексієвичу одержав, не написав Вам, бо настрій був дуже поганий. Зараз почуваю себе не краще, лише наукова праця визволяє мене від песимізму. Наукова праця моя проходить дуже добре через місяць буду мати готову дисертацію, лише не знаю де друкувати її. Коли закінчу то приїду до Вас і буду помагати в культурній праці.

Ви пишете мені про Самійленка, що я можу йому допомогти? Коли там не роблять нічого й не дбають про кращих людей, то я, бідний, що зроблю. Коли не пришлете мені паспорта, то я Вас прокляну з кістками і скажу Надії Михайлівні, Вашій кумі, коли вона буде жива, що не перевіз її до себе лише через Вас. Майте це на увазі! А книжки у Чорткові треба забрати непременно, бо пропадуть, (...)» (*розмите чорнило* – Ю. М., І. Т.) Вас. Ваш Л[еонід] Білецький».

(Автограф)

№ 6

1921 р. квітня 25.

«Високоповажний Іване Івановичу!

Мені було прикро, коли я, отримавши від Вас телеграму й листа в справі куплення богослужбових книжок, відчув, що Ви мені не довіряєте, щодо своєчасного виконання Вашого доручення.

Книжки були мною куплені того ж самого дня, як я приїхав до Львова. Лише я не міг їх зараз же передати, бо не мав через кого це зробити. І лише в суботу їх взяв Мицюк і повіз з собою до Тарнова, аби їх передати Вам. Книжки з Наукового Т-ва, про

які Ви мене просили зараз на руках, і коли я їх відістану, то теж їх Вам перешлю. Поштою передавати боюсь, бо може пропасти.

Щодо помешкання, про яке ми з Вами говорили, то зараз у Львові поки що немає ніякої можливості знайти щось підходяще. Про помешкання у п. Гірняк, я отримав відомості, що це помешкання того ж дня, як виїхав льокатор, було знято кимсь силою і тепер цих насильників виселяють через суд. Але ця справа буде закінчена не раніше як через два місяці.

Отже на сьогоднішній день послідня справа є в прикрому стані. Але я поки що не трачу надії в її успіх.

А тепер справа Університету. Вчора я довго говорив з д-ром Щуратом в цій справі. Він, інформуючи мене про настрої і думки місцевих людей науки, висловив ту гадку, що для них приємне лише одно, аби Ви, Іване Івановичу, виклопотали, як ректор Кам'янецького Університету, дозвіл Польського Міністерства Освіти на відкриття цього Університету у Львові. Коли б це сталося, то галицька суспільність цей проект дуже витала би. І Ви, як Ректор Університету Кам'янецького, ним би керували й тут, і в наукових силах браку абсолютно не мали б жадного. І Ви б цим самим зробили два добрих діла. Теперішній молоді українській дали б можливість вчитися, пристроїли б наші наддніпрянські наукові сили і спричинилися б до реалізації, коли б ми повертали на Україну, у Львові Українського Університету. А Ви би особисто дуже і дуже на цьому виграли б і пом'якшили б, а то й позбавили б ті злі відносини, які витворилися зараз між нами і галичанами. Коли дійсно можливо це зробити, Іване Івановичу і коли б Ви до Львова з'явилися з таким офіціальним дозволом для відкриття у Львові Кам'янецького Університету, то всі галицькі вчені і галицька та наддніпрянська молодь Вас дуже б тут вітала.

Посилаю Вам розписки на 1500 мар. польських для п. Лашенко (?) і п. Попович.

З повагою до Вас Л[еонід] Білецький

25/IV 1921 р.».

(Автограф)

№ 7

1924, січня 28.

«Високоповажний Іване Івановичу.

Мені дуже неприємно і прикро читати Ваш лист, в якому Ви мене докоряєте чуть не за дикі мої претензії до Вас. Ви ж самі цілком слушно зрозуміли, що я обвинувачую не вас, а Корчинського і В[асиля] Біднова. Отже треба було виходити від цього

обвинувачення і прийняти мою заяву(?) Вам не як претензію до Вас, а лише як скаргу Вам на Василя Олексієвича Вам підвладного та Корчинського, на жаль, вільного від Вашого впливу.

Я Вам лише скажуся на них і доводжу до Вашого відома про ті наслідки, якби книжки були ще й досі в Чорткові, й про те що за ці наслідки я відповідальності не можу нести, бо не з своєї причини я не можу до Чорткова як полоси прикордонної добратися без відповідних документів. Лише це я мав на увазі.

Було би дуже дивним і нелогічним з мого боку, коли б я мав до Вас якусь претензію відносно паспорта, не прохавши Вас, аби Ви його мені виклопотали. Хіба я Вас просив коли-небудь про паспорт? Я лише писав Вам один раз, крім того про що Ви мені пишете (на жаль передав через руки, бо не маю можливості оплачувати пошту), щоб Ви нагадали Корчинському, чому він не присилає мені паспорта, більш нічого Вам я не писав. Та взагалі я не обвинувачую тих осіб, що брались чи привезти, чи прискорити його виготовлення. Отже ті «десять» осіб є ті особи, які охотно брались доставити, але не могли вирвати з Тарнова. Таким чином і обвинувачення про байдужість до мене не відноситься до Вас, Іване Івановичу.

Копій я «не розсилаю» по людях, а послав лише проф. Біднову і цим я мав на увазі підкреслити, що я про його халатність доводжу до відома Ректора Університету. Коли б Вам був підвладний Корчинський, то напевно послав би йому. А так сказати на Корчинського має лише моральне значення. Правда Михайло Агафонович [Корчинський] найбільше спричинився до неприємності для мене. Я кілька разів мав дуже гарну можливість привезти свою дружину до Львова, але завдяки байдужості Михайла Агафоновича я цього не міг зробити. Нехай би він мені був написав, що відмовляється від того, за що взявся, я би тоді пошукав би другий вихід, а то обіцяти, а перед Мазепою так мене образити, сказавши, що він поїхав до Відня і не передавши паспорта. Мені тяжко про це споминати. Коли за цих півтора місяця що-небудь станеться з моєю дружиною, то це відношення Мих[айла] Агаф[оновича] я не забуду до кінця свого життя. Я маю відомості з Кам'янця, що там заарештовують дружин і взагалі родини тих, що виїхали з Кам'янця. Заарештовували мати Приходька, його сестру Бутовську і ще кількох, прізвищ яких я не знаю. І я не перестаю думати день і ніч, що може серед них і є моя дружина, а я не можу добратися навіть до Скали і поінформуватися там. Без паспорта можу опинитися під арештом та інтернованим.

Тепер Москвічов їде за дружиною і я хотів з ним поїхати може так дешевше коштувала б дорога перевозка, але без документа знов залишаюся у Львові. Якби ще літо, а то зима і в цей час поневіряння близьким до мене чоловіком в останній час не дає мені як-небудь працювати і щось робити.

Може Вам це, Іване Івановичу, вже докучливо і неприємно чути, але що ж я зроблю, коли не маючи ніяких відомостей від дружини, а з Кам'янця відомості дуже тривожні, я не в силі це переживати індиферентно і спокійно. Вибачте, що докучаю Вам про це.

Мені дуже приємно чути, що книжки вже в Тарнові і що вони не пропали. Про них я дуже турбувався. Жовтий пакунок то мій власний, прошу ним користуватися, то всі видання «Етнографічн[ого] Збірн[ика]», «Матеріяли до етнографії» і т. ін., чого не було у мене.

Жалко, що Ви раніше про це не написали, я би давно Вам тоді порадив би розпакувати мій пакунок в жовтій бібулі і користуватися тим, що Вам потрібно. Прохаю лише перед розпакуванням зважити, аби я знав свою частину видатків за дорогу на свій пакунок.

Отже на заключення прохаю Вас:

1. Не приймати на свою адресу моєї офіційної скарги Вам, а не на Вас.

2. Прохаю користуватися моїми книжками (за них я заплатив свої власні гроші; в рахункові, що я подав до Університету, цих книжок немає!).

3. Прохаю виклопотати мені закордонний паспорт і прислати мені дуже швидко не рекомендованим, а «експрес», взявши з мого утримання відповідну суму.

4. Прохаю прислати мені гроші за січень. Я не розумію лише через що на таку малу частину грошей; з цієї краплі я не зможу виплатити Вам свого боргу.

Чи не могли б Ви, Іване Івановичу, рештку за грудень отримати і взяти собі 5 000 марок.

Прошу дуже мені вибачити, коли я абсолютно невільно в своїй заяві спричинився до хибного розуміння мене. Даю слово честі, що до Вас особисто моя заява не має ніякого відношення; а мені буде користь хоч в тому, що нарешті я буду мати паспорт. Коли б хоч не пізно було... Боюсь про це й думати....

З повагою до Вас Л[еонід] Білецький

28.I. 1924 р.».

(Автограф)

№ 8
1924 р. (?).

«Високоповажний Іване Івановичу!

Не знаю чи одержали Ви від мене відповідь на офіціальний лист про С. Бачинського і неофіціальний додаток. В офіціальній частині, я не міг нічого іншого написати, не маючи під руками документів. Якби Ви запитали мене не офіційно, то відповідь була б друга. Зрештою, що таке Бачинський? На жаль, таких Бачинських в Р[аді] Р[еспублі]ки напевно засідає добра половина, лише не маємо на це доказів.

До мене кілька разів заходив д-р Пеленський. Він дуже бідує, не маючи ніякого заробітку. Ви знаєте, що він на мене робить дуже і дуже гарне вражіння, і я зібравши всі відомости про нього у Львові, знаходжу, що він дуже порядна людина. Крім того, що він, коли буде можливість їхати до Кам'янця не залишиться тут ні на хвилину і поїде викладати лекції. Зараз він ідейно працює в Комарному майже безкорисно (про це мені казали друзі, що були в Комарному), відкривши там приватну школу для бідних українських дітей.

Чи не можна було б йому чим-небудь допомогти (чи допомогою одноразовою, чи підвести під норму всіх нас, що виїхали з Кам'янця, чи давши йому яку-неб[удь] посаду). Шкода, що він марнує свої сили й здоров'я (недавно був дуже хорий): все ж таки він єдиний на Україні спеціаліст по історії українського і всесвітнього мистецтва. Я дуже прошу за нього.

Друга справа така: я маю певні відомості, що всі наші професори у Кам'янці дуже бідують. Чи не можна було б їм допомогти, переславши їм кілька мільйонів в українській валюті грошей. Я збираюсь незабаром до Скали і провідати про життя моєї семі у Кам'янці, разом постарався би як-небудь через певних жидів-купців, які мають зв'язки Кам'янцем, передати ці гроші до Університету. Безперечно їх треба передавати частинами на протязі одного тижня і через певних людей, а я таких в Скалі маю, від яких візьму розписку, як документ. Для цього хотів би лише одного: аби мені в Тарнові виробили перепуск до Скали чи як кур'єра від Міністерства Освіти, чи в ролі кого іншого з зазначенням суми грошей, яку я мав би везти до Скали, щоб по дорозі у мене не відібрали, запідозривши в мені якогось агітатора чи що. Це дуже важна була б допомога Університетові. Гадав би, що на перший раз мільйонів зо три було б досить.

Третя справа моя особиста: я кінчаю свою працю, про яку я писав Вам і дуже бажав би, аби вона була друкована іменем

Кам'янецького Університету і в його органі (Записки Кам[']янець[']-Под[ільського] Унів[ерситету]) Коли і Ви такої думки, то чи не можна було б як-небудь і щось зробити аби я міг тут у Львові чи де інде надрукувати в VI т. Записок, який одведено мені для лекцій по історії укр[аїнської] літер[атури] В противному разі прийдеться мені друкувати в Записках Наук[ового] Т-ва ім. Шевч[енка] у Львові.

Чекаю грошей, як манни небесної, бо в кишені моїй лише 200 мар[ок] польськ[их].

Зі щирою повагою до Вас Л[еонід] Білецький

Привітання на Шевченк[івські] роковини складав лише перед Наук. Т-вом, як перед відповідною до Універс[итетською] інституцією».

(Автограф)

№ 9

Без дати.

«Високоповажний Іване Івановичу!

Шлю Вам свій підпис на двох картках, як мені порадив М. Вікул, аби Ви були так ласкаві й передали карти тій особі, що отримує мої гроші й пересилає їх до мене.

Дуже прошу вибачити, що турбую Вас дурницями, але я переконався, що лише від Вас це все піде по приналежності й ніде не втратиться. Вашого листа про допомогу дітям та про підрахування їх я отримав і постараюсь зробити все від мене можливе. Блукаю тут на чужині як неприкаяний і розпач мене бере з досади, що я не можу бути дома. Що воно буде далі, тяжко й придумати.

Отримав листа від Ждановича, якого було заарештовано і нібито засуджено на смерть, але він втік і зараз сидить в Скалі без грошей. Пише, що в Кам'янці переарештоване все Кирило-Мефодієвське Брацтво, а деяких членів Ради (трудно зрозуміти чи Ради Церковної, чи Брацтва) розстріляно; кого – не пише. Питає мене чи скоро цьому всьому буде кінець? Що я йому можу сказати, коли я сам стратив всяку надію на те, чи взагалі буде якийсь кінець?

За що доля так тяжко нас карає та знущається над нами?

Низенький уклін Домні Данилівні. З пошаною до Вас Л[еонід] Білецький

Ходжу обдертий і до сеї пори в хутрі. Шукаю хоч якої-небудь посади, канцеляриста, чи навіть сторожа, щоб хоч на штани заробити.... А Віра Кіндратівна пише (до Євгена Кіндратов[ича]), що моя сім'я у Кам'янці сидить без грошей...».

Вгорі над текстом запис рукою І. Огієнка: «Зняти [...] копію і прислати в Ченстохов Раді Укр. літ. Братствам. Листа вернути мені. 30/III І. Огієнко» Дужками позначено фрагмент тексту від «Отримав листа від Ждановича...» до «Питає мене...».

(Автограф)

№ 10
1924 р. (?).

«Глибокоповажний Іване Івановичу!

На днях Ви отримаєте запрошення на посаду Директора української національної бібліотеки, яка засновується чехами за допомог[ою] Укр[аїнського] гр[омадянського] Коміт[ету]. у Празі. Захована думка чехів заснувати Інститут Славянознавства і як підготовчий стан до цього мати бібліотеку зі всіх галузів кожної славянської народності. Дуже буду просити Вас не відмовлятися, бо ця справа виглядає досить поважно і має характер не тимчасовий, а постійний. Коли переберетесь до нас, то будете мати і наукову працю, де захочете. Я маю заховане бажання аби Ви викладали історію укр[аїнської] мови в нашому Педагог[ічному] Інституті, коли Ви погодитесь працювати під моїм скромним проводом.

Отже я дуже радий, що нарешті вдасться Вас витягнути на становище відповідне до Ваших заслуг і т. п.

Щиро кланяюсь Вам, Домні Данилівні і вітаю діток.

З повагою Л[еонід] Білецький

Прошу це тримати в [...] від місцевих».

(Поштова листівка. Без дати)

(Архів консисторії УПЦ в Канаді (Вінніпег). –

Фонд митрополита Іларіона. – Машинописна копія)

Додатки:

№ 1

1921, червня 6. – Тарнів. –

Лист І. Огієнка до Британського Біблійного Товариства.

**«До Хвального Британського і
Закордонного Біблійного Товариства
Хвальне Товариство!**

В теперішній час на Україні, як результат страшенної руїни, принесеної ворогом, помічається надзвичайний церковний

рух. Вірні одвідують храми, як ніколи; вони ж стали до активної праці по оновленню церкви. Це оновлення перш над усе йде в напрямі націоналізації церкви, на Україні Служби Божі вже служать українською мовою, Євангеліє в церквах вживається, звичайно на рідній мові.

Україна завше славилася своєю великою релігійністю, що дало їй змогу, не дивитися на постійні ворожі утиски, зберегти себе як націю. Зацікавлення Біблією взагалі, Євангелієм зокрема на Україні по всі часи було надзвичайним. І з дуже давнього часу на Україні розпочалися переклади св. Письма на рідну мову; згадаю тут, що протягом XVI віку Євангеліє було перекладено на українську мову аж тричі, – в рр. 1556, 1580 і 1581 (переклади ці зберігаються в Києві та Полтаві).

Ми, українці, мали гарне релігійне минуле, ми створили церкву в Росії і культуру її, та тільки історичні події придушили наш народ і не дали йому змоги розвинутися так, як випадало йому. Як результат нашого славного релігійного минулого залишилися в народі українському підвищена постійна релігійність і зацікавлення до Біблії.

Біблійних книг рідною мовою простий народ український бачив не багато, бо те, що друкувалося в останні часи попадало більше в руки інтелігенції. Видання Британського Біблійного Товариства до нас майже не доходило, бо Московський уряд не пускав їх на Україну. Свідчу, що на Україні біблійні книги українською мовою розкуповувалися негайно по їх надрукуванню, а тому на їх завжди був голод у нас. Ось частина цифр, які покажуть, як розкуповувалися у нас Євангельські книги. Євангеліє від Матвія в українському перекладі під редакцією єпископа Парфенія вийшло спочатку 1906 року в числі 5000 екземплярів і було розкуплено в два дні; в червні того ж року вийшло знову 10.000 примірників і негайно було розкуплено; в жовтні вийшло вже 20.000 і розкуплено було негайно; в 1907 р. в лютому вийшло 20.000 примірників в квітні 10.000, в листопаді – 12.000 примірників і т. д., – і книги розкупалися протягом кількох днів по їх виході.

На жаль тільки Московський Синод, що видав Євангеліє українською мовою, з політичних мотивів випускав його невеличким числом, яке звичайно, не мало задовольнити навіть нашої інтелігенції.

Українського народу нараховується більше 40 мільйонів душ; приймаючи на увагу до того ще й сучасний великий релігійний рух, можна з певністю сказати, що біблійні книги стрінуть на Україні найкращий прийом. Як людина, що стояла і стоїть на

чолі церковного руху на Україні, я цим листом своїм заявляю Хвальному Товариству, що на Україні зараз будуть розкуплені Біблійні книги в мільйонах екземплярів в самий короткий термін. Треба використати релігійний рух і дати вірним в руки святую книгу - вона живою, цілющою росою впаде на душі їх в теперішній час розпуки і дасть найкращі результати.

В свій час я заклав спеціальну Комісію по перекладу Св. Письма на українську мову, ще в кінці 1919 року. Комісія довго працювала і багато зробила. Зараз найбільш потрібні і діяльні три члени цієї Комісії перебувають на еміграції в Польщі, в Тарнові, без жадної праці.

Я предлагаю Хвальному Товариству свої послуги скласти потрібну Комісію з фахових людей, і ця Комісія негайно приступить до праці по перекладу Письма святого на Українську мову. Коли буде змога і потреба я сам стану на чолі цієї Комісії. Члени цієї Комісії мають вже річний досвід і певний метод в перекладі Св. Письма на українську мову. Євангеліє і Книга Апостольських Діяньй уже майже закінчені. Коли буде потрібно, я обов'язуюсь пізніше закласти більшу Комісію для остаточної редакції, але думаю, що цього не буде потрібно, бо зараз маю в розпорядженні своїм добрих потрібних фахових професорів.

Витрати на працю цієї Комісії з 4-х осіб будуть дуже невеликі, рахуючи на польську валюту. Приблизно витрати такі: місячне утримання кожному з 4-х членів Комісії по 25 000 марок польських, а річно 1.200.000 марок польських; за головування по 10.000 мар. пол., а річно 120.000 мар. пол.; всього на утримання Комісії 1.320.000 мар. пол.; на канцелярійні витрати, на витрати по закуп потрібних книжок і т. п. – 300. 000 мар. пол. річно, а всього річно потрібно 1.620.000 мар. польських, або 405 фунтів стерлінгів (по курсу 1.ф.шт. = 4.000 мар. пол.)

Більш зручним було б Комісії працювати у Львові, або у Відні (з валютного боку ці міста теж вигідні), але з рештою місце праці Комісії передаю на вибір Хвальному Товариству. Комісія бере на себе і справу друкування, до я кої може приступити негайно, бо має вже частину матеріалу закінченого.

З-за того, що Комісія вже працювала і частину матеріалу має, що підготовчу роботу в більшості вона вже зробила, Комісія могла би закінчити всю працю по перекладу Біблії що найпізніше в 1 1/2 роки.

Звичайно, переклад Комісія робитиме на мову Великої України, щоб Біблія була приступною всьому 40 мільйоновому народові українському.

Хвальне Товариство прошу прийняти мої щирі запевнення в правдивій пошані.

ректор Кам'янець - Подільського

Державного Університету Професор І.Огієнко (в. р.)

Червня 6 дня року Божого 1921-го.

Polen, Tarnów, hotel «Bristol» 6 Rektor Uniwersytetu profesor I. Ohienko.

З оригіналом згідно:

Старший діловод Л. Конашевич(?)».

(Автограф.

Лист завірено печаткою «Міністерство Ісповідань»)

Коментар:

№ 1

«Волянський». А. Волянський — студент природничого відділення фізико-математичного факультету УДУ, якого більшовицький ревком призначив комісаром, фактично ректором УДУ.

«Гаєвському». Степан Гаєвський (архієпископ УАПЦ Сильвестр) (1876–1975), український науковий і релігійний діяч, літературознавець, педагог, 1920–1922 рр. доцент УДУ, пізніше працював викладачем (доцентом) в вищах Києва, Полтави та ін. міст України, у 1922 і 1933–1934 рр. — в'язень радянських тюрем. У 1942 р. прийняв сан і був хіротонізований на єпископа Лубенського УАПЦ. У 1943 р. емігрував, з 1953 до 1975 року — архієпископ Мельбурнський та Австралійсько-Новозеландський УАПЦ.

«Бачинського Леоніда». Леонід Бачинський (1896–1989) — український письменник, громадський діяч, педагог, журналіст, сотник Армії УНР, з 1920 р. — на еміграції (Польща, Чехословаччина, США). У 1920 р. перебував у таборі інтернованих вояків УНР в м. Каліш. Брат Леоніда Бачинського.

«Бачинський Сергій». Сергій Бачинський (1887–1941) — український громадсько-політичний діяч, просвітянин, публіцист, редактор, педагог. Член Центральної Ради, заступник міністра іноземних справ УНР. Викладач, зав. кафедри, декан УДУ, на еміграції з листопада 1920 р. Брат Леоніда Бачинського. В 1940 р. заарештований НКВД, в 1941 р. розстріляний.

«Дорошенкові». Дмитро Дорошенко (1882–1951) — український політичний діяч, дипломат, історик, публіцист, літературознавець, бібліограф, міністр закордонних справ Української Держави, приват-доцент УДУ, з 1919 р. на еміграції.

№ 2

«Зайцева». Павло Зайцев (1886–1965) — український учений-літературознавець і культурно-громадський діяч, член Української Центральної ради.

«д-ра Щурата». Василь Щурат (1871–1948) — український педагог, літературознавець, поет і перекладач.

«В. О. Біднов». Василь Біднов (1874–1935) — український громадський і культурний діяч, професор, історик української церкви, член Української

Центральної Ради. Випускник Київської Духовної Академії, викладач, професор і декан богословського факультету УДУ, арештовувався ЧК, але втік, емігрував до Польщі (листопад 1920 р.). Викладав в Українському вільному університеті (УВУ) (Прага), Українській Господарській Академії в Подебрадах, Варшавському університеті.

«Хведорова». М. М. Хведоров (Федоров) (1867–1945), закінчив у 1895 р. Петербурзький гірничий інститут, професор з 1905 р., у 1919–1923 рр. — завідувач кафедри, проректор, потім в.о. ректора УДУ.

«А. Ніковського». Андрій Ніковський (1885–1942) — український громадський і політичний діяч, міністр закордонних справ в уряді УНР, літературознавець, мовознавець, журналіст. 1920–1923 рр. — на еміграції в Польщі, у 1923 р. повернувся на Україну. У 1930р. засуджений по справі СВУ до смертної кари (заміненої на 8 років ув'язнення на Соловках), звільнений у 1940, жив у дочки, помер в блокадному Ленінграді.

«А. Саліковського». Олександр Саліковський (1866–1925) — український громадсько-політичний і культурний діяч, журналіст. Міністр внутрішніх справ Директорії УНР. На еміграції з 1920 р. (Польща).

«М. Корчинському». Михайло Корчинський (1885–1937) — український адвокат, політичний і громадський діяч, Державний секретар Ради народних міністрів УНР доби Директорії. З 1920 р. — на еміграції в Польщі, жив і працював у Львові, професор і член Кураторії Вищих шкіл у Львові.

«Домні Даниловні». Домна Данилівна — дружина І. Огієнка.

№ 3

«Уманця». Вірогідно йдеться про Федора Уманця (1841–1908) — українського письменника, історика-україніста, публіциста, соціолога, громадського діяча і про його монографію «Гетман Мазепа». (1897).

«Крип'якевича». Іван Крип'якевич (1886–1967) — видатний український історик.

«Гнатюка». Володимир Гнатюк (1871–1926) — український етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач та громадський діяч, академік, від 1899 р. — секретар НТШ (Наукового Товариства ім. Т. Шевченка).

«Свінціцького». Іларіон Свенцицький (1876–1956) — український філолог, етнограф, музеєзнавець, громадсько-культурний діяч, доктор філологічних наук з 1902 р., дійсний член НТШ з 1914 р.

№ 4

«Гірняком». Юліан Гірняк (1881–1970) — український вчений у галузі хімії та фізики, громадський діяч, публіцист. Дійсний член НТШ. Був приват-доцентом УДУ, викладав хімію. З 1941 р. на еміграції, осів у США, де й помер.

№ 5

«двірця». Dworzec (польськ.) — вокзал.

«Совенка». Вірогідно мова йде про Василя Совенка (1888 – після 1927 р.) — активного учасника українських визвольних змагань, старшина, лицар ордена Залізного хреста, з 1920 р. в еміграції (Чехословаччина), у 1927 р. отримав диплом інженера-економіста.

«Чайковського». Микола Чайковський (1887–1970) — український математик, громадський діяч та письменник-фантаст. Дійсний член НТШ.

З жовтня 1918 р. на запрошення гетьманського уряду прибув до УДУ для викладання математики. У 1920 р. повернувся до Львова. У 1929 р. виїхав до УРСР. У 1930 р. був засуджений по справі СВУ до 10 років ув'язнення. Працював в Казахстані, реабілітований у 1956 р. Професор Львівського університету.

«Мицюка». Олександр Мицюк (1883–1943) — український юрист, економіст і соціолог, громадський діяч. Міністр УНР, з 1920 р. — заступник міністра, у тому ж році емігрував до Чехословаччини. Професор Української господарської академії і ректор Українського вільного університету в Празі, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка.

«Мазепу». Ісаак Мазепа (1884–1952) — український політичний і державний діяч. Керівник уряду Української Народної Республіки періоду Директорії (від серпня 1919 до травня 1920 року).

«Магалецькому». Юрій Магалецький (1876–1935) — український маляр-академіст, діяч Катеринославської «Просвіти», військовий художник при штабі Армії УНР. Учасник українського національного відродження 1917–1918 років на Катеринославщині. З 1920 р. — на еміграції (Польща).

«Самійленка». Володимир Самійленко (1864–1925) — український поет-лірик, сатирик, драматург і перекладач. З 1920 р. на еміграції (Польща). По смерті під час пологів дочки Галини лишився з немовлям. Був у тяжкому матеріальному і моральному стані через що виїхав до УРСР. Тут помирає його старша дочка Ганна. Це погіршило стан Самійленка, який помер 12.08.1925 р.

№ 6

«льокатор» (польською: lokator) — квартирант.

№ 7

«Приходька». Віктор Приходько (1886–1982) — український громадсько-політичний і державний діяч, міністр УНР, мемуарист. З 1920 р. на еміграції (Польща, Чехословаччина, Німеччина, США).

«бібулі». Бібула (польською «bibuła») — тонний папір.

№ 8

«д-р Пеленський». Мова йде про Йосипа Пеленського (1879–1957) — український історик, мистецтвознавець, професор, дійсний член НТШ.

№ 9

«Вікул». Микола Вікул (1888–1935) — український хімік, громадський діяч, учасник 1-го Конгресу ОУН. В 1919–1920 рр. викладав в УДУ, з 1920 р. на еміграції, професор Українській господарській академії в Подєбрадах (Чехословаччина).